

CRITICA SOCIALĂ ȘI ARTISTICĂ A CAPITALISMULUI ROMÂNESC

SORIN GOG || MIKI BRANIȘTE || CLAUDIU TURCUȘ
(COORDONATORI)

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

2021

Cuprins

Introducere:

cadre sociologice de analiză a criticii capitalismului..... 7

Consens politic, mișcări sociale și critici ale capitalismului

în România postcomunistă 49

VICTORIA STOICIU

O analiză autoreflexivă a mișcării pentru dreptate locativă

ca formă de critică a capitalismului..... 77

ENIKŐ VINCZE

Considerații critice asupra anarhismului:

praxis și organizare anti-capitalistă..... 99

ALEX BOGUȘ

Acțiuni civice feministe din România.

O cartografiere din perspectiva relației cu critica de clasă 121

TUDORINA MIHAI

Spații feministe de stânga: dinamici formatoare..... 139

LAURA SANDU

Critici ale capitalismului în câmpul filosofic postcomunist..... 157

CIPRIAN BOGDAN

Genealogia teatrului politic în postsocialism.

De la nihilism anti-„sistem” la stânga anti-capitalistă..... 201

DAVID SCHWARTZ

Vector>: un context al producerii criticalității

și reimaginării sociale 233

CĂTĂLIN GHEORGHE

Stânga contra stângii. Scurtă incursiune în lumea partidelor politice din România.....	253
---	------------

DIANA MĂRGĂRIT

Stânga ca structură afectivă	271
---	------------

FLORIN POENARU

Biografii.....	287
-----------------------	------------

Consens politic, mișcări sociale și critici ale capitalismului în România postcomunistă

VICTORIA STOICIU

În ciuda dislocărilor sociale și a transformărilor instituționale care au generat costuri uriașe pentru societate, instalarea sistemului capitalist în România după 1989 nu a întâmpinat rezistențe considerabile. La fel ca în alte state ex-socialiste din regiune, elita conducătoare și cea intelectuală din România păreau să fi subscris total la celebra teză a lui Fukuyama conform căreia sfârșitul istoriei sosise, aducând cu sine și sfârșitul pretențiilor ideologice de reprezentare a unor forme superioare de organizare socială. În consecință, democrația liberală și economia de piață au fost considerate singurele sisteme social-politice posibile și imaginabile¹.

Chiar dacă dezbaterile din anii '90 au inclus dispute referitoare la ritmul și la intensitatea proceselor de liberalizare și de privatizare, se poate vorbi despre un consens clar al întregii clase politice cu privire la necesitatea construirii unui sistem capitalist, numit la acea vreme „economie de piață”. În pofida unor dispute legate de viteza și natura reformelor, soluțiile inventariate de actorii implicați în dezbateri erau circumscrise „ordinii naturale” a pieței libere și a democrației parlamentare². Diferențele de abordare au constat exclusiv în politicile specifice prin care urma să se realizeze tranziția de la economia planificată la capitalism, care variau, așa cum arată Cornel Ban, de la forme de dezvoltationism liberal și neo-dezvoltationism populist³ până la politici neoliberale și la terapie de șoc.

¹ Francis Fukuyama, *The End of History and the Last Man*, New York, Free Press, 1992.

² Emanuel Copilaș, *De la ideologie la hegemonie. Explorări critice în postcomunismul românesc*, București, Tritonic, 2018.

³ Cornel Ban, *Dependență și dezvoltare. Economia politică a capitalismului românesc*, traducere de Ciprian Șiualea, Cluj-Napoca, Tact, 2015.

Dincolo de aceste variații, însă, trecerea la sistemul capitalist întrunea consensul întregii clase politice – ideea unui socialism cu față umană a fost abandonată rapid, așa încât până și celebrul deziderat enunțat de Ion Iliescu, cel al unei economii sociale de piață, presupunea tranziția către economia de tip capitalist. Așa cum povestește Adrian Severin, la acea vreme ministru al reformelor, atunci când s-a discutat structura noului executiv, în iunie 1990, exista un consens absolut cu privire la misiunea viitorului cabinet, care trebuia să abolească vechiul sistem economic și politic și să îl înlocuiască cu unul nou⁴. În 1992, Guvernul nou instalat, condus de Nicolae Văcăroiu, își propunea clar prin programul de guvernare continuarea „reformelor structurale [...] pentru trecerea la economia de piață”⁵, admitând în același timp că prezența statului în economie e una temporară și conjuncturală – atâta timp cât „mecanismele economiei de piață nu s-au generalizat, ele funcționând numai parțial, este necesară prezența activă a statului, ca partener economic, în întregul proces de stopare a declinului producției și relansare a creșterii economice”, se mai arăta în program⁶. Schimbarea de guvernare de la o coaliție de centru-dreapta (FSN-liberali, în timpul guvernării Stolojan) la una de centru-stânga (FDSN cu PUNR, PSM și PRM) s-a făcut fără nicio modificare importantă de politică a reformei – după instalare, guvernul Văcăroiu nu a făcut decât să continue programul de reformă al fostului guvern Stolojan⁷.

Consensul unanim al clasei politice în privința imperativului trecerii la o economie de tip capitalist nu a împiedicat nici apariția unei multitudini de partide care concureau între ele și nici emergența unor conflicte caracterizate adesea de un nivel extrem de ridicat de violență politică. Dar tensiunile care au traversat scena politică românească după 1990 erau determinate în cea mai mare parte de o încercare de a modela privatizarea pentru a se potrivi interesului clasei politice sau clientelei de partid⁸ decât de viziuni și obiective ideologice opuse. În ceea ce privește pluralitatea

⁴ Adrian Severin, *Lacrimile dimineții*, București, Scripta, 1995.

⁵ Programul de guvernare pentru perioada 1992-1996, din 19 noiembrie 1992.

⁶ *Ibidem*.

⁷ Vladimir Pasti, *Romania în tranziție – căderea în viitor*, București, Nemira, 1995, p. 56.

⁸ Daniel Dăianu, Bogdan Murgescu, *Which Way Goes Romanian Capitalism? Making a Case for Reforms, Inclusive Institutions and a Better Functioning European Union*, Bucharest, Friedrich Ebert Stiftung Romania, 2012.

Consensusul politic cu privire la imperativul instaurării unei economii de tip capitalist nu a întâmpinat forme radicale de rezistență din partea societății. Tranziția de la plan la piață s-a lovit de proteste, de tulburări sociale și de alte forme de opoziție față de măsuri precum privatizările, restructurările etc. Costurile sociale ale tranziției au fost uriașe, de la șomaj și inflație la sărăcie și inegalitate, dar tensiunea socială asociată tranziției nu a generat forme articulate de opoziție față de capitalism. Superioritatea și necesitatea modelului economic capitalist reprezentau o chestiune incontestabilă nu doar în ochii clasei politice – ea nu a fost pusă la îndoială nici măcar de cei care trebuiau să plătească direct prețul transformărilor economice: de la cetățeni obișnuiți, perdanți ai schemelor de tip Caritas sau FNI, la muncitori amenințați cu șomajul ca urmare a privatizărilor frauduloase. În ciuda sacrificiilor impuse în numele „economiei funcționale de piață”, nici societatea civilă, nici sindicatele nu au reușit să genereze o critică anti-capitalistă. Din contra, de-a lungul anilor 1990-2000, ținta furiei populare sau sindicale a reprezentat-o clasa politică, statul, guvernul și niciodată sau doar în mod sporadic și cu totul excepțional, capitalismul, patronatele sau acumularea de capital. Un caz emblematic în aceste sens este cel legat de asasinarea liderului de sindicat ieșean Virgil Săhleanu, în septembrie 2000, din ordinul conducerii firmei SC TEPRO SA, al cărei sindicat îl conducea. În anul 1998 SC TEPRO SA fusese privatizată de către stat, fiind cumpărată către firma cehă Zelezarny Veselii, Săhleanu opunându-se cu succes, în calitate sa de lider sindical, concedierii de către investitorul străin a peste 1000 de angajați ai companiei și acuzând Zelezarny Veselii de încercarea de a falimenta fabrica. Deși asasinatul fusese comandat de reprezentantul investitorului străin, cetățeanul ceh Franmtisek Priplata, mișcările de protest care au avut loc la Iași erau îndreptate împotriva clasei politice, „Prostia guvernanților naște asasini” fiind pancarta cu care cetățenii

⁹ Vladimir Pasti, *op.cit.*

revoltați au ieșit în stradă¹⁰. Chiar și atunci când devenea evident că logica capitalistă a profitului poate ucide, critica venită dinspre societate și dinspre sindicate viza clasa politică și instituțiile statului, nu capitalismul.

Motivele pentru care nici în perioada cea mai dură a istoriei sale românești de după 1989 capitalismul nu a atras critici radicale din partea sindicatelor sau a categoriilor sociale direct afectate, critici care să-i vizeze aranjamentele instituționale, necesită un studiu aparte, dincolo de posibilitățile demersului de față. Cel mai probabil ele au legătură cu consensul instalat pe toate palierele – politic, intelectual, cultural și care proclama superioritatea sistemului capitalist în raport cu orice altă formă de organizare economică. Acest fenomen nu era specific românesc, ascensiunea post-politicii¹¹ și a neoliberalismului care au urmat căderii socialismului în Europa de Est fiind un fenomen global, dar în regiune și, în special, în România formele îmbrăcate de ideologia neoliberală au fost mult mai radicale, fiind accentuate de imposibilitatea articulării unei critici anti-capitaliste legitime și credibile dinspre stânga, inevitabil asociată cu trecutul comunist și cu excesele regimului ceaușist. Rezultatul însă a fost acela că singurele forme de rezistență socială și sindicală în fața capitalismului au fost unele de tip reformist și au vizat atenuarea exceselor capitalismului și nu dislocarea aranjamentelor instituționale specifice acestuia.

Liberalizare economică și stat social minimal – rezultatele consensului politic postcomunist

Critica *soft* a capitalismului și încercarea de îmblânzire a acestuia au avut rezultate mixte. Consecința cea mai importantă a fost realizarea unui consens politic trans-partinic, constând într-un mix compus, pe de o parte, din măsuri economice cheie, cum ar fi liberalizarea și privatizarea, iar, pe de altă parte, dintr-un set de măsuri sociale minimaliste, cum ar fi indexarea de salarii și pensii, instituirea unor ajutoare sociale sau măsura

¹⁰ ***, „Virgil Săhleanu – Istoria primului asasinat sindical din Romania”, în *Adevărul*, 3 martie 2005, https://adevarul.ro/life-style/stil-de-viata/virgil-sahleanu---istoria-primului-asasinat-sindical-romania-1_50b9faa97c42d5a663ada1f3/index.html. Accesat în 18 decembrie 2020.

¹¹ Colin Crouch, *Post-democracy*, Cambridge, John Wiley & Sons, 2004.

pensionării anticipate. Liberalizare accelerată și protecție socială minimă sunt ingredientele centrale ale consensului politic postcomunist pe care le regăsim în programele de guvernare și apoi în politicile publice ale tuturor guvernelor României din 1990 până în 2010, indiferent că erau de stânga sau de dreapta. Reformele structurale, liberalizarea și privatizarea, cuplate cu măsurile de indexare salarială au fost caracteristice tuturor guvernelor, de centru-stânga sau de centru-dreapta, din perioada 1990-2000, tot așa cum menținerea unei minime plase de protecție socială, asigurarea unei minime redistribuirii între muncă și capital merg mână în mână cu construcția unei piețe libere, cu fiscalitate scăzută, cu un rol minimal al statului în economie, atât în timpul guvernării de centru-stânga din perioada 2000-2004¹², cât și a celei de centru-dreapta din perioada 2005-2009¹³.

În cele ce urmează vom ilustra cu câteva exemple felul în care a fost transpus în practică de diverse guvernări consensul politic postcomunist românesc. Spre exemplu, în perioada 1992-1996, când la guvernare s-au aflat forțele de centru-stânga, ponderea sectorului privat în PIB s-a dublat de la 26,4% la 54,9%, fiind în cea mai mare parte rezultatul transferului dreptului de proprietate¹⁴. Tot sub guvernul Văcăroiu s-au efectuat reduceri de taxe și impozite pentru capital și s-au adoptat taxe de consum regresive¹⁵. Au fost, de asemenea, eliminate subvențiile la bunurile și serviciile de consum ale populației, s-a renunțat la perioada obligatorie de pre-notificare a schimbărilor de preț, s-a eliminat limitarea la 30% a adaosului comercial¹⁶. Anticipând parțial aceste efecte devastatoare ale reformelor structurale, programul de guvernare pentru perioada 1992-1996 prevedea noi măsuri de indexare, „superioară pentru anumite categorii defavorizate ale populației”¹⁷,

¹² Programul de guvernare pe perioada 2001-2004, din 28 decembrie 2000, <https://lege5.ro/%20Gratuit/gm4tkobqge/programul-de-guvernare-pe-perioada-2001-2004-din-28122000/8>. Accesat în 18 decembrie 2020.

¹³ Programul de guvernare 2005-2008, http://www.imm.gov.ro/ro/files/otimmc_files/71/172/%20programul-de-guvernare-2005-2008.pdf. Accesat în 18 decembrie 2020.

¹⁴ Comisia Națională de Prognoză, *Evoluția sectorului privat în România*, 20 februarie 2007, <http://www.cnp.ro/user/repository/13d8770e862eb522b62f.pdf>. Accesat în 18 decembrie 2020.

¹⁵ Cornel Ban, *op. cit.*

¹⁶ Ion Iliescu, *Fragmente de viață și de istorie trăită*, București, Litera Internațional, 2011.

¹⁷ Hotărârea nr. 11 din 19 noiembrie 1992 privind acordarea încrederii Guvernului, <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/20354>. Accesat în 18 decembrie 2020.

precum și intenția de a indexa în anii de guvernare salariul de bază minim brut pe țară cu o parte din indicele de creștere a prețurilor, astfel încât să fie menținut un raport convenit față de salariul mediu realizat pe întreaga economie. Protecția persoanelor cu salarii mici s-a realizat prin creșteri susținute ale salariului minim – salariul minim a fost majorat de 10 ori, succesiv, prin hotărâri de guvern, pe durata celor 4 ani ai guvernului Văcăroiu¹⁸. Totodată, în perioada 1990-1996, salariul mediu net lunar a crescut cu 94%, dar inflația a erodat puterea de cumpărare a acestuia cu aproximativ 72%¹⁹.

Guvernarea de centru-dreapta care a urmat în perioada 1996-2000 a intensificat ritmul și direcția reformelor structurale și ale privatizărilor – 6872 de companii sunt privatizate în intervalul 1997-2000²⁰, iar ponderea capitalului social integral privat crește de la circa 8% la aproape 42%²¹. În timp ce guvernul Văcăroiu a mizat pe necesitatea menținerii controlului statului în sectoare strategice (petrol, gaze, ciment, telecomunicații), guvernarea Convenției Democrate Române (CDR) a trecut la privatizarea lor. Cu toate astea, pentru a contracara efectele sociale devastatoare produse de reformele structurale, guvernele CDR vor apela și ele la setul de politici sociale testate de guvernele anterioare, parte a consensului politic postcomunist: majorările salariale, majorările de pensii și protecția socială au reprezentat un punct central al programului de guvernare al CDR, comparabil cu viziunea guvernului Văcăroiu. Primul guvern CDR își propunea creșterea alocației de stat pentru copii, în mod diferențiat, în funcție de dificultățile materiale ale familiei; inițierea procesului de majorare a pensiilor țăranilor cooperatori și elaborarea unor reglementari

¹⁸ Ministerul Muncii și Justiției Sociale, Date lunare, http://www.mmuncii.ro/j33/images/Date_lunare/s1b.pdf. Accesat în 18 decembrie 2020.

¹⁹ Valentina Vasile, „Remunerarea muncii – mecanism de reglare a pieței muncii. Criza relațiilor salariale”, în *Romanian Journal of Economics*, nr.1-2, 1997, pp. 55-73.

²⁰ Mariana Bechir, „25 de ani de capitalism: Doar 22,3% din privatizări s-au dovedit de succes. Iar jumătate din companiile unde statul mai are acțiuni sunt în insolvență”, în *Curs de Guvernare*, 1 decembrie 2015, <https://cronicaeuropeana.ro/25-de-ani-de-capitalism-doar-223-din-privatizari-s-au-dovedit-de-succes-iar-jumatate-din-companiile-unde-statul-mai-are-actiuni-sunt-in-insolventa.html>. Accesat în 18 decembrie 2020.

²¹ Comisia Națională de Prognoză, *op. cit.*

privind indexarea automată a pensiilor în raport cu rata inflației²². Drept urmare, la fel ca în trecut, s-au operat indexări diferențiate ale pensiilor și ajutoarelor sociale, cuprinse între 6% și 61% în februarie 1997²³, și indexări cu 15% ale salariilor în august 1997²⁴. O nouă hotărâre de guvern prevedea corelarea salariilor, a pensiilor și a altor ajutoare sociale cu 5% din martie 1998 și 2,5% din mai până în decembrie²⁵. Accelerarea reformei economice și restructurarea reală a întreprinderilor au antrenat, în mod necesar, un nou “boom” al șomajului²⁶. Pentru a atenua impactul disponibilizărilor rezultate din privatizări, în 1997, guvernul prevede, prin Ordonanța nr. 9/1997, acordarea unor compensații bănești, în valoare de 6-12 salarii medii nete lunare pe economie, în funcție de vechime, persoanelor disponibilizate²⁷. Evident, impactul acestor măsuri a fost limitat – în 1999 sărăcia crescuse cu peste 60% față de 1995, ajungând la

²² Programul socio-economic pe termen scurt din 11 decembrie 1996, <https://lege5.ro/Gratuit/%20gm4tmmbrgy/programul-socio-economic-pe-termen-scurt-din-11121996>. Accesat în 18 decembrie 2020.

²³ Hotărârea nr. 28/1997 privind unele măsuri de protecție socială referitoare la pensiile de asigurări sociale de stat, militare, I.O.V.R., ale agricultorilor, ajutoarele de șomaj, ajutoarele sociale și alte venituri ale populației, începând cu luna februarie 1997, <https://lege5.ro/Gratuit/geydoojw/hotararea-nr-28-1997-privind-unele-masuri-de-protectie-%20sociala-referitoare-la-pensiile-de-asigurari-sociale-de-stat-militare-iovr-ale-agricultorilor-ajutoarele-de-somaj-ajutoarele-sociale-si-alte-veni>. Accesat în 18 decembrie 2020.

²⁴ Hotărârea nr. 467/1997 cu privire la indexarea și compensarea salariilor personalului din sectorul bugetar, în semestrul II 1997, <https://lege5.ro/Gratuit/geydsnjz/hotararea-nr-467-1997-cu-privire-la-indexarea-si-compensarea-salariilor-personalului-din-sectorul-bugetar-in-semestrul-ii-1997>. Accesat în 18 decembrie 2020.

²⁵ Hotărârea nr. 208/1998 privind stabilirea creșterilor salariale în raport cu evoluția indicelui prețurilor de consum, în anul 1998, <https://lege5.ro/Gratuit/ge4dsnjs/hotararea-nr-208-1998-privind-stabilirea-cresterilor-salariale-in-raport-cu-evolutia-indicelui-preturilor-%20de-consum-in-anul-1998>. Accesat în 18 decembrie 2020.

²⁶ Alina Bădulescu, *Șomajul în România. O analiză retrospectivă (1991-2005)*, <http://www.store.ectap.ro/articole/40.pdf>. Accesat în 18 decembrie 2020.

²⁷ Ordonanța de urgență nr. 9/1997 cu privire la unele măsuri de protecție pentru persoanele ale căror contracte individuale de muncă vor fi desfăcute ca urmare a concedierilor colective prin aplicarea programelor de restructurare, privatizare, lichidare, <https://lege5.ro/Gratuit/geytmmrr/ordonanta-de-urgenta-nr-9-1997-cu-privire-la-unele-masuri-de-protectie-pentru-persoanele-ale-caror-contracte-individuale-de-munca-vor-fi-desfacute-ca-urmare-a-concedierilor-colective-efectuate-in-proc>. Accesat în 18 decembrie 2020.

41,2%, iar sărăcia extremă se dublase²⁸; salariul real în anul 2000 reprezenta doar 62% față de salariul din anul 1989²⁹, în timp ce pensia medie de bază reprezenta 44% față de puterea de cumpărare din 1990³⁰.

Chiar dacă terapia de șoc și marile lovituri ale tranziției păreau a fi lăsate în urmă, reformele structurale au fost departe de a se fi încheiat pe vremea guvernării de centru-stânga din perioada 2000-2004. Numărul întreprinderilor privatizate în perioada guvernării social-democrate nu a fost nici pe departe atât de mare ca în timpul mandatului CDR, dar guvernarea Năstase a făcut o serie de privatizări ale „perlelor coroanei”, ca acelea ale Sidex, Banca Agricolă, ALRO, Republica sau RAFO. Totodată, se fac alte concesiuni pieței libere, mult mai puțin brutale, e adevărat, decât liberalizările de prețuri din anii '90 și care reprezintă mai degrabă chestiuni de reglaj fin, dar care continuă transformarea sistemică a economiei românești. Prin codul fiscal adoptat în 2002, e diminuată povara fiscală pentru întreprinderi – impozitul pe profit e stabilit la o cotă unică de 25%, iar microîntreprinderile beneficiau de un impozit de 1,5% pe venit. În 2004, guvernul lucra la o variantă de Cod fiscal cu cotă unică pentru venituri, care a fost însă respinsă de președintele Ion Iliescu³¹. Politicile economice liberale ale guvernului Năstase au fost acompaniate de diverse măsuri de protecție socială, de la introducerea venitului minim garantat³², indexarea trimestrială a pensiilor, calcularea salariului minim pe

²⁸ Cătălin Zamfir, „Situația sărăciei în România, dimensiuni, surse, grupuri de risc iunie 2001”, în *România socială – Revistă de cultură și analiză socială*, vol. 2, 2001, https://adatbank.transindex.ro/html/cim_pdf385.pdf. Accesat în 18 decembrie 2020.

²⁹ **, „Anii '90. Iliescu versus Constantinescu. Care dintre ei a pierdut la scor mai mare bătălia cu economia”, în *Analize economice*, 23 februarie 2017, <http://www.analizeeconomice.ro/2017/02/anii-90-iliescu-vs-constantinescu-care.html?m=1>. Accesat în 18 decembrie 2020.

³⁰ Consiliul Național al Persoanelor Vârstnice, *Evoluția Sistemului Național de Pensii în perioada 1990-2009*, octombrie 2009, http://www.cnpv.ro/pdf/analize2007_2009/esnp2009.pdf. Accesat în 18 decembrie 2020.

³¹ „Ce a însemnat guvernul Năstase pentru economia României”, în *Economica.net*, 12 iunie 2012, http://www.economica.net/ce-a-facut-nastase-pentru-economia-romaniei_27199.html#ixzz57w9Xmc7T. Accesat în 18 decembrie 2020.

³² Legea nr. 416/2001 privind venitul minim garantat, <https://lege5.ro/Gratuit/gmztknbn/legea-nr-416-2001-privind-venitul-minim-garantat>. Accesat în 18 decembrie 2020.

Consensus politic, mișcări sociale și critici ale capitalismului în România postcomunistă

URBIS | we know books

economie ținând cont de un „coș minim de consum lunar”³³, care au redus nivelul sărăciei, fără a reduce însă discrepanța dintre nivelul de trai din mediul rural și din cel urban, inegalitățile regionale sau sărăcia rurală.

Guvernul de centru-dreapta, instaurat în 2005, a continuat transformarea neoliberală a economiei, introducând cota unică în anul 2005 și îndepărtând România de neoliberalismul încastrat social al statelor din Europa Centrală și de Est, dar a încercat să procure pacea socială prin diverse măsuri de protecție socială³⁴. Astfel, salariul minim și salariul mediu s-au dublat în perioada guvernului Tăriceanu. Creșterea a fost într-adevăr mai puțin spectaculoasă față de cea de sub guvernul Năstase, când salariul minim a crescut de șase ori și salariul mediu de patru ori, însă nu trebuie să uităm că între 2000 și 2004 inflația a fost și mult mai mare decât în perioada guvernării Tăriceanu, ceea ce impunea creșteri nominale mai substanțiale³⁵. De asemenea, după patru ani de guvernare de centru-dreapta pensiile publice crescuseră cu 250%, cu mult peste pragul anticipat de 30%.

Consecința aderării tuturor guvernelor postdecembriste la consensul politic descris a fost emergența unui model neoliberal, cu instituții de coordonare macro-economică orientate către stabilitate, cu taxare minimală și un stat social anemic³⁶. Modul în care s-au realizat privatizările în perioada 1996-2008 a favorizat puternic companiile multinaționale, ceea ce, pe termen scurt, s-a tradus într-un influx de capital și de *know how*, dar, pe termen lung, a făcut ca orice evoluție ulterioară a economiei românești să depindă de interesele companiilor internaționale (mamă)³⁷. După cum arată Dăianu și Murgescu, tranziția postcomunistă s-a caracterizat printr-un refren dominant simplist: dezvoltarea este un rezultat inexorabil al privatizării, deschiderii și liberalizării, ignorându-se total rolul instituțiilor³⁸. Această viziune s-a materializat într-o economie dez-

³³ Ordonanța de urgență nr. 217/2000 privind aprobarea coșului minim de consum lunar, <https://lege5.ro/Gratuit/gi4dcmzb/ordonanta-de-urgenta-nr-217-2000-privind-aprobarea-cosului-minim-de-consum-lunar>. Accesat în 18 decembrie 2020.

³⁴ Cornel Ban, *op. cit.*

³⁵ Ministerul Muncii și Justiției Sociale, Date lunare, http://www.mmuncii.ro/j33/images/Date_lunare/s0110-17.pdf. Accesat în 18 decembrie 2020.

³⁶ Dorothee Bohle, Béla Greskovits, *Capitalist Diversity on Europe's Periphery*, New York, Cornell University Press, 2012.

³⁷ Daniel Dăianu, Bogdan Murgescu, *op. cit.*, pp. 10-12.

³⁸ *Ibidem*.

încăstrată social, caracterizată prin instituții slabe, puternic dependentă de capitalul străin și, de aceea, extrem de sensibilă la doleanțele și la fluctuațiile acestuia.

Spre deosebire de alte state din regiune, cum ar fi Polonia, Ungaria sau Cehia, care au practicat politici prietenoase în raport cu investițiile străine, dar în care guvernele și-au păstrat un rol important în politica industrială și au susținut sisteme sociale viabile, în România, rolul statului în economie și în procesul de redistribuire a avuției create a fost redus la minimum³⁹. În pofida faptului că toate guvernele de după 1989 și-au asumat un set de măsuri de protecție socială, aceste măsuri au reprezentat mai degrabă pansamente ale plăgilor provocate de tranziție și nu au avut în spate o viziune articulată despre cum se poate construi o societate incluzivă. Intervenția socială a statului a fost minimală – cheltuielile cu protecția socială au fost și rămân în continuare cele mai mici din regiune și din Uniunea Europeană, atât în cifre absolute, cât și ca procent din PIB. Cheltuielile sociale nu au depășit niciodată 17%, față de o medie de 25-30% a altor state din regiune, aflate în tranziție⁴⁰. În mod similar, ponderea în PIB a compensației salariaților a fost mereu printre cele mai mici din regiune, chiar și în perioade în care numărul angajaților creștea⁴¹. Acest fapt ne demonstrează că, în ciuda prevederilor referitoare la măsuri de protecție socială din toate programele de guvernare din perioada 1999-2001, protecția socială nu a reprezentat niciodată o prioritate pentru niciunul din guvernele postdecembriste. Motivul invocat cel mai adesea a fost lipsa surselor financiare disponibile; totuși, state cu venituri bugetare și cu niveluri de colectare la fel de reduse ca acelea ale României au alocat fonduri mai mari protecției sociale, educației sau sănătății⁴².

³⁹ Dorothee Bohle, Béla Greskovits, *op. cit.*

⁴⁰ Ioan Mărginean, „Oportunitatea politicilor demografice în România”, în *Calitatea Vieții*, XII, nr. 1-4, 2000, p. 3-6.

⁴¹ Eurostat.

⁴² Marin Pană, „Un tabel: Structura cheltuielilor guvernamentale ale României în context european”, în *Cursdeguvernare.ro*, 14 martie 2018, <http://cursdeguvernare.ro/un-tabel-structura-cheltuielilor-guvernamentale-ale-romaniei-context-european.html>. Accesat în 18 decembrie 2020.